

Vzdělávání (mimořádně) nadaných žáků: přehledová studie tuzemských periodik (2016–2021)

Educating the (exceptionally) gifted pupils: overview study of Czech periodicals

Monika Kadrnožková, Kristýna Janyšková

Abstrakt: Cílem příspěvku je představit problematiku oblasti vzdělávání dětí nadaných a mimořádně nadaných, které spadají dle Vyhlášky č. 27/2016 Sb. do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Text řeší a sumarizuje klíčová témata z oblasti vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků, která se vyskytla v posledních pěti letech (2016–2021) v českých odborných recenzovaných periodikách. Pro uskutečnění přehledové studie byl zvolen kvalitativní výzkumný design a následně provedena systematická přehledová studie. Zdroje byly vyhledány dle zvolených databází s následnou identifikací relevantních příspěvků (55 textů). V rámci analýzy textů vznikly kategorie specifických oblastí, které byly dále rozpracovány dle obsahového zaměření. Z výsledků studie vyplývá, že se autoři věnují především teoretickým studiím přinášejícím vhled do procesu identifikace a následné diagnostiky nadaného žáka. Textů s přesahem aplikace do praxe v běžné výuce vzniká poskrovnu, schází především empirická šetření zabývající se efektivními výukovými metodami, organizací výuky nadaných žáků a příklady dobré praxe.

Klíčová slova: nadaný a mimořádně nadaný žák, vzdělávací systém, kvalitativní přístup, přehledová studie

Abstract: The contribution aims to present the issue of the education of gifted and exceptionally gifted children. Gifted children belong to the group of pupils with special educational needs. The text summarizes topics from the field of education of gifted and exceptionally gifted pupils that have appeared in the last five years (2016–2021) in Czech professional peer-reviewed periodicals. A qualitative research design was chosen for the review study, followed by a systematic review

study. Sources were searched according to selected databases with subsequent identification of contributions (55 texts). As part of the analysis of the texts, categories of specific areas were created, which were further developed according to the content orientation. The results of the study show that the authors mainly focus on theoretical studies that provide insight into the process of identification and subsequent diagnosis of a gifted student. Texts with an overlap of application into practice in regular teaching are sparsely produced, there is a lack of empirical investigations dealing with effective teaching methods, the organization of teaching gifted pupils, and examples of good practice.

Keywords: gifted and exceptionally gifted pupil, educational system, qualitative approach, overview study

Úvod

Nadaní a mimořádně nadaní žáci ve společnosti byli, jsou a budou, ne vždy se je však podaří včas identifikovat. Přičiněním rodiny, učitelů či blízkého okolí může být jejich nadání rozpoznáno velmi brzy, jindy se ho ale nepodaří odhalit dlouhá léta. Frynta (2001) poukazuje na fakt, že mnoho psychologů pátrajících po nadaných žácích je překvapivě našlo ve skupinách pro žáky nenadané, kam je učitelé odkazovali ať již nevědomky, či s cílem ušetřit si práci navíc, která k jejich vzdělávání neodmyslitelně patří. Na úskalí problematického rozpoznávání nadaných žáků poukazuje McGee (2011), která upozorňuje na skutečnost, že přestože nadaní žáci navštěvující první ročníky základního vzdělávání nejsou zcela minoritní skupinou – ostatně již v roce 1976 identifikoval Gear (1976), že na prvním stupni spadá do kategorie

nadaných žáků 8-15 % žáků – v prvních ročnících základního vzdělávání se jich stále podaří identifikovat pouze okolo 2%. Celkově pak v populaci nalezneme 2-5 % nadaných osob všech věkových skupin, kteří mají potenciál v jedné nebo více oblastech (Stehlíková, 2016). Pro účely tohoto textu využíváme komplexně pro označení dětí, žáků a studentů nadaných a mimořádně nadaných termín „nadaní žáci“.

Z doporučení OECD (2020) je zřejmé, že by mělo každé dítě dostat šanci na kvalitní vzdělání, bez ohledu na osobnostní, sociálně-ekonomický či národnostní status. Nadaní žáci by tedy měli mít možnost rozvíjet se dle svých potřeb a specifík. Těto výzvě musí v teoreticko-praktické rovině čelit také samotní učitelé, kteří na práci s nadaným žákem potřebují kvalitní vzdělání. V pregraduální přípravě učitelů tak můžeme již dnes nalézt předměty zabývající se identifikací

a vzděláváním nadaného žáka¹. Existují také akreditované kurzy MŠMT v rámci dalšího vzdělávání pedagogů, které se zabývají prací s nadanými žáky. Stále je ale otázkou, kolik budoucích učitelů si během svého studia tyto volitelné předměty zvolí a kolik učitelů v rámci své profesní kariéry placené kurzy zabývající se nadanými žáky absolvuje. Přitom již v Bílé knize (2001) je v kapitole o Vzdělávání nadaných jedinců apelováno na přípravu učitelů pro práci s nadanými žáky, přičemž tato oblast se měla stát součástí povinného vzdělávání učitelů a psychologů.

Tyto obavy potvrzuje i šetření *Nadané a mimořádně nadané děti* – opomíjená skupina se speciálními vzdělávacími potřebami, které v roce 2020 uskutečnil Národní pedagogický institut České republiky u 355 ředitelů a 6 349 učitelů mateřských, základních a středních škol prostřednictvím dotazníkového šetření (NPI ČR, 2020). Na otázku, jak učitelé zvládají upravovat metody a formy výuky dle stanovených podpůrných opatření u nadaných žáků, odpověděla 4 % ředitelů, že naprostá většina učitelů má se vzděláváním nadaných žáků velké obtíže, 17 % ředitelů odpovědělo, že jen někteří učitelé zvládají výuku těchto žáků bez

obtíží, 15 % ředitelů uvedlo, že polovina učitelů zvládá jejich vzdělávání bez obtíží a druhá polovina s obtížemi, 19 % ředitelů odpovědělo, že většina učitelů zvládá vzdělávání těchto žáků bez obtíží a 5 % ředitelů odpovědělo, že naprostá většina učitelů zvládá výuku nadaných žáků bez obtíží (36 % ředitelů uvedlo, že se v jejich škole nadané děti nevyskytují).

Až 36 % ředitelů tedy přiznává, že učitelé mají s výukou nadaných žáků ve větší či menší míře obtíže, navíc 36 % ředitelů uvádí, že tito žáci se ve škole nevyskytují, což může být důsledkem jejich nekompetentní či chybějící depistáže. U takových žáků pak nelze očekávat, že budou příjemci vhodných podpůrných opatření. Ředitelé dále upozorňují, že učitelé nemají dostatečné informace, jak s takovými žáky pracovat a ve třídě s plným počtem žáků se jim nadto nemohou individuálně věnovat. Přitom je-li učitelům poskytována podpora školského poradenského zařízení (dále jen „ŠPZ“), hodnotí práci s nadaným žákem pozitivně. Obdobné závěry také uvádí šetření vycházející z modulu TALIS-PISA link České školní inspekce (2021), které poukazuje na nízkou subjektivně vnímanou připravenost učitelů druhého stupně na výuku v prostředí s různě nadanými

¹ Například na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy jsou vyučovány předměty: *Edukace nadaného žáka*, *Nadané děti*, *Nadané děti, identifikace a možnosti rozvíjení*, *Nadání a nadaní*, *Nadaný žák ve škole*, *Nadaný žák na počátku školní docházky*, *Problematika nadaných dětí* aj. Na ostatních fakultách Univerzity Karlovy nebyl nalezen předmět s obdobnou tematikou (kontrola předmětů pro akademický rok 2022/2023 skrze Studijní informační systém).

žáky. Můžeme se tak domnívat, že právě erudovaná podpora specialistů přímo ve škole může zvýšit povědomí učitelů o práci s nadanými žáky a podpořit je v jejich úsilí.

Aktuální stav

Dle §27, odst. 2 vyhlášky č. 27/2016 Sb. se nadaným žákem rozumí jedinec, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech (2016). Identifikace mimořádného nadání včetně zajišťování vzdělávacích potřeb žáka provádí poradenské zařízení ve spolupráci se školou.

Ukotvení v právních předpisech

Vzdělávání nadaných žáků je v České republice zakotveno v právních předpisech, konkrétně Zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (zákon č. 561/2004 Sb.), zkráceně školský zákon, §17 Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů, který dovoluje uskutečňovat pro nadané žáky a studenty rozšířenou výuku předmětů ve skupinách. Ředitel má

také pravomoc nadaného žáka přeřadit do vyššího ročníku. Podrobnější informace lze nalézt ve Vyhlášce č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, vzdělávání nadaných se věnuje část čtvrtá (§ 27–31)².

Kurikulární reforma

Již v roce 2010 vznikl ve spolupráci v té době s existujícím Výzkumným ústavem pedagogickým dokument Vzdělávání nadaných dětí a žáků (2010), který analyzoval kurikulární reformu v souvislosti se vzděláváním nadaných žáků v kontextu nových právních norem navazujících na koncepční dokumenty, především na již zmiňovaný Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílou knihu (2001). Školská reforma započala změnu kurikula vytvořením rámcových vzdělávacích programů (dále jen „RVP“) pro všechny typy preprimárního, primárního a sekundárního vzdělávání. Mezi prvními schválenými RVP se staly RVP pro předškolní a základní vzdělávání (schváleny v roce 2004). Postupně následovaly RVP pro další vzdělávací obory.

Mateřské školy a základní školy posléze postupně od roku 2005 ve dvouleté lhůtě vytvářely po vzoru RVP své vlastní školní vzdělávací programy (dále jen „ŠVP“). V oblasti kurikula tak došlo

² §27 definuje nadaného a mimořádně nadaného žáka, §28–29 Individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka a §30–31 Přeřazení do vyššího ročníku a stanovení obsahu, formy a rozložení zkoušky.

k posunu jak na státní, tak školní úrovni. V rámci této proměny se naskytla školám možnost dle platných právních předpisů podpořit individuální vzdělávání nadaných žáků dle svých možností.

Podíváme-li se podrobněji na možnosti podpory nadaného žáka v rámci RVP základního vzdělávání (dále jen „RVP ZV“), zjišťujeme, že přestože RVP ZV (2021) prošlo aktuálně (v roce 2021) kompletní revizí, kapitola zabývající se vzděláváním žáků nadaných a mimořádně nadaných (kapitola 9, str. 147) zůstala v podstatě beze změny. Materiál nadále doporučuje vycházet při vzdělávání nadaných žáků z principů individualizace a vnitřní diferenciaci. Konkrétně v RVP ZV (2021, s. 147) nalezneme tyto příklady pedagogicko-psychologických úprav pro práci s nadanými žáky:

- předčasný nástup dítěte ke školní docházce;
- vzdělávání skupiny mimořádně nadaných žáků v jednom či více vyučovacích předmětech;
- specializované třídy pro vzdělávání mimořádně nadaných žáků;
- účast žáka na výuce jednoho nebo více vyučovacích předmětů ve vyšších ročnících školy nebo v jiné škole;
- občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka;
- obohacování vzdělávacího obsahu;

- zadávání specifických úkolů, projektů;
- příprava a účast na soutěžích včetně celostátních a mezinárodních kol;
- nabídka volitelných vyučovacích předmětů, nepovinných předmětů a zájmových aktivit.

RVP ZV (2021, s. 154–155) také stanovuje strukturu ŠVP, podle níž se ředitel základní školy při jeho tvorbě řídí. Jedním z těchto bodů je mimo jiné Charakteristika ŠVP, ve které je potřeba uvést způsob zabezpečení výuky žáků nadaných a mimořádně nadaných: pravidla a průběh tvorby, realizace a vyhodnocování Plánu pedagogické podpory (dále jen „PLPP“) nadaného a mimořádně nadaného žáka; pravidla a průběh tvorby, realizace a vyhodnocování Individuálního vzdělávacího plánu (dále jen „IVP“) mimořádně nadaného žáka.

Na druhou stranu, flexibilní kurikulum v podobě ŠVP, které nechává otevřené dveře celé škále možností, jak s nadanými žáky pracovat, je svobodnou cestou k jejich rozvoji. Ovšem jak s touto šancí bude naloženo, spadá do kompetence vedení školy, a především do přípravy samotného učitele.

Jako příklad využití kurikula uzpůsobeného nadaným žákům je uvedena zahraniční empirická studie VanTassel-Basky (2007). Cílem jejího longitudinálního výzkumu bylo vytvoření kurikula³

³ VanTassel-Baska (2007) při svém návrhu kurikulárního modelu pro nadané žáky vycházela z komparace těchto kurikulárních modelů: The Stanely Model of Talent Identification and Development, The Ramzulli Schoolwide Enrichment Triad Model (SEM), Gardner's Multiple Intelligences,

rozvíjejícího a podporujícího nadané žáky. Tento kurikulární model posléze využila v praxi v diferencovaných skupinách nadaných žáků pro konkrétní předměty. Kurikulární model VanTassel-Basky (2007) se skládá ze tří dimenzí: 1) prohlubující obsah; 2) rychlejší tempo procesu učení a 3) mezipředmětový přesah s vysokou mírou porozumění. Autorka jej implementovala v různých ročnících do core⁴ předmětů na vybraných základních školách⁵. Longitudinální výzkum probíhal 10 let, přičemž do něj byli postupně zapojováni žáci základních škol identifikovaní jako nadaní. Pro tyto žáky byly vytvořeny diferencované skupiny, ve kterých bylo upraveno kurikulum pro jejich potřeby.

VanTassel-Baska ve svých výsledcích konstatuje, že v uplynulých dvaceti letech se hlavní podmínky pro rozvoj nadaných žáků v podstatě nezměnily. Uvádí, že nejefektivnějším řešením pro nadané žáky je vytváření diferencovaných skupin ve vybraných (většinou core) předmětech doprovázených flexibilní organizací školního zázemí. Potvrzuje, že nadaní žáci zařazení v diferencovaných skupinách dosahují výrazně lepších výsledků než nadaní žáci zařazení v běžných tří-

dách. Stěžejními faktory, které mají vliv na odlišnou strukturu výsledků, je dle autorky podpora motivujícího učitele, rozvíjení kritického myšlení prostřednictvím řešení nadstandardních úkolů a uplatňování mezipředmětových přesahů s důrazem na porozumění (2007).

Nadaní žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

V rámci úpravy kurikula pro nadané žáky nalezneme k Vyhláše č. 27/2016 Sb. přehled podpůrných opatření, které by základní škola měla nadanému žákovi dle přiděleného stupně podpory ze ŠPZ poskytnout, aby došlo k vytvoření podnětného prostředí. I přesto, že se podpora rozvoje nadání přímo týká také nadaných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, materiál MŠMT zabývající se podpůrnými opatřeními vhodnými pro rozvoj žáků se tímto tématem nezabývá a přenechává tuto kompetenci na ŠPZ.

The Pardue Three-Stage Enrichment Model for Elementary Gifted Learners (PACE) and the Pardue Secondary Model for Gifted and Talented Youth, The Maker Matrix, The Parallel Curriculum Model (PCM), The Schlichter Models for Talents Unlimited Inc. and Talents Unlimited to the Secondary Power (TU2) and Sterneberg's Triarchic Componential Model.

⁴ Předměty výuky, na které je kladen hlavní důraz, např. matematika či jazykové předměty.

⁵ Greenwich - Connecticut public schools (11 elementary schools), Greenwich - South Carolina public schools (all elementary schools), Montgomery County - Maryland public (all elementary schools).

Tabulka 1. Přehled podpůrných opatření (Stručný přehled vybraných podpůrných opatření vhodných pro rozvoj nadání žáků základních škol a gymnázií, MŠMT, 2020)

Podpůrná opatření - stručný přehled						
Metody výuky	Úprava obsahu a výstupů	Organizace výuky	Individuální vzdělávací plán (IVP)	Hodnocení	Intervence školy	Pomůcky
Podle míry nadání a specifik žáka, podpora kvality poznávacích procesů a rozvoj preferovaných učebních stylů	Obohacování učiva dílčích výstupů nad rámec ŠVP - jeho prohlubování, rozšiřování a provazování	Nabídka volnočasových aktivit (ve škole) a podpora rozvoje zájmů žáka. Organizační podpora mimoškolního vzdělávání, včetně odborných exkurzí a stáží	IVP se nezpracovává	Využívání různých forem hodnocení, zejména sebehodnocení, práce s kritérii hodnocení. Zohlednění akcelerovaného vývoje	Etapa přímé podpory žáka ve výuce. Pokud je to potřebné, je vytvořen plán pedagogické podpory	Běžné učebnice a učební pomůcky
Zohlednění učebních stylů žáka. Projekty a stáže na odborných pracovištích	X	X	Případné využití IVP	Formativní hodnocení jako zpětná vazba o efektivitě učení, rozvoj autonomního hodnocení	Pedagogická intervence	Speciální učebnice a pomůcky, softwarové vybavení, IT vybavení určené pro tento stupeň podpory
Kooperativní výuka, otevřené učení a individualizovaný přístup, rozvoj kreativity	X	X	IVP je zpravidla uplatňován	X	Pedagogická intervence	Speciální učebnice a pomůcky, softwarové vybavení, IT vybavení (s přístupem k internetu) určené pro tento stupeň podpory
Výrazná individualizace vzdělávání nad rámec příslušného stupně vzdělávání včetně úprav ve formách vzdělávání			IVP je uplatňován	Výrazné kritériální úpravy hodnocení, důraz na využívání formativního hodnocení	X	Speciální učebnice a pomůcky, softwarové vybavení, IT vybavení (s přístupem k internetu) určené pro tento stupeň podpory

Podpůrná opatření pro nadané žáky

Nadaným žákům může být prostřednictvím ŠPZ přiznán jeden ze čtyř stupňů podpory, přičemž míra podpory je odstupňována dle identifikace nadání. Podpůrná opatření se týkají především metod výuky, úpravy obsahu a výstupů ve vzdělávání, individuálního vzdělávacího plánu, hodnocení, intervence ze strany školy a pomůcek. Pro důkladnější vhléd níže připojujeme tabulku, která zohledňuje jednotlivá klíčová podpůrná opatření.

Z Tabulky 1 je zřejmé, že státní aparát pokládá za samozřejmé, že učitelé mají dostatečné kompetence tato podpůrná opatření naplnit a dokážou se nadaným žákům individuálně věnovat, podporovat je, rozvíjet u nich preferované styly učení a prohlubovat jejich znalosti nad rámec stanovených požadavků v rámcově vzdělávacích programech. Ředitelé škol také umožňují těmto žákům navštěvovat odborné exkurze a stáže a v neposlední řadě organizačně zajistit diferencované skupiny věnující se prohlubování dané oblasti či absolvování vybraných předmětů pro vyšší ročník. Již z tohoto nástinu lze vyvodit, co vše by měli pedagogičtí pracovníci školy zvládnout v rámci podpory nadaného žáka.

Jaký je tedy aktuální stav reálného fungování podpůrných opatření nada-

ných žáků ve školách? Na tuto jasnou otázku není zcela jednoznačná odpověď. Posledním rozsáhlejším šetřením, které se zabývalo vzděláváním nadaných žáků, byla Tematická zpráva ČSI Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných žáků a dětí z roku 2016 (ČSI, 2016). Mezi alarmující zjištění této zprávy patří, že pouze necelá třetina základních škol má pro nadané žáky zřízenou funkci koordinátora péče o nadané žáky. 72,8% základních škol uvedlo, že neznají krajského koordinátora péče o nadané⁶ a 78,8% základních škol nezná koordinátora sítě podpory pro nadání. V rámci formy práce využívané při výuce nadaných žáků je také viditelný malý podíl účasti na odborných exkurzích (18,9%) a na odborných stážích (1,3%). Mezi podpůrnými opatřeními byla nejvíce využívána účast na soutěžích a olympiádách (76%), což by měla být pouze doplňková podpora a naopak pouze 15,9% základních škol uvedlo, že využívají rozšířenou výuku některých předmětů nebo skupin předmětů. V závěru Tematické zprávy České školní inspekce je upozorňováno na upozadění vzdělávání nadaných žáků před vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Zpráva také upozorňuje na riziko zacílení podpory nadaných žáků pouze mimo oblast formálního vzdělávání, tedy přenesení působnosti na volnočasové aktivity, což není žádoucím řešením. Volnočasové

⁶ V ČR je vytvořena krajská síť podpory nadání, v rámci které je v každém kraji dostupný koordinátor pro podporu nadání.

a mimoškolní aktivity mají vzdělávací sféru nadaného žáka doplňovat, nikoli přebírat za ni zodpovědnost. Za klíčový nedostatek pak zpráva považuje nedostatečné proškolení pedagogů v oblasti nadání. Poznatky korespondují se zjištěním Wood již z roku 2010, a sice, že se učitelé stále potýkají s nedostatečným empirickým zázemím v oblasti tvorby standardizovaných příkladů dobré praxe týkajících se strategií, přístupů, podpory ze strany školských institucí i samotných učitelů, což poukazuje na nedostatečnou informovanost v oblasti vzdělávání nadaných žáků.

Doporučení České školní inspekce jsou v této oblasti pouze formálního charakteru a vzhledem k zatím neuskutečněnému návaznému šetření (rok 2021) ani není zřejmé, zda k naplnění či k přiblížení se těmto doporučením již došlo. Mezi doporučeními nalezneme například požadavek na zaměření pozornosti na identifikaci nadaných žáků, důsledné využívání metodických doporučení vydávaných MŠMT, prověření dostupnosti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) v této oblasti vzdělávání a zajištění vhodného pedagogického pracovníka pro pozici koordinátora v rámci podpory práce s nadanými žáky v každé základní škole (za současného proškolení a podpory). Odpovědi na tyto otáz-

ky by Česká školní inspekce dle Plánu hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2021/2022 měla nyní zjišťovat v rámci svých vytyčených specifických úkolů (úkol 10. Hodnocení společného vzdělávání se zaměřením na podporu nadaných a mimořádně nadaných žáků základních škol a středních škol). Možnou odpovědí však může být již zjištění, které ČSI uvádí ve své Výroční zprávě (2021) pro školní rok 2020/2021. Zde je upozorněno na zvýšení procentuálního podílů tříd s přítomností nadaných žáků (3,9%), nicméně je zde konstatováno, že školy stále nedokážou efektivně a systematicky pracovat s rozvojem dětí s vyšším osobnostním potenciálem. Zpráva také dodává, že chybí vhodné nastavení systému podpory a nadané děti jsou i nadále opomíjenou skupinou.

V rámci otázky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti podpory nadání je možné vycházet z aktuální databáze Národního pedagogického institutu České republiky, která nabízí širokou nabídku dalšího proškolení pedagogů⁷.

⁷ Například vzdělávací programy Individuální vzdělávací plán pro nadaného žáka, Jak poznat nadaného žáka v běžné třídě a jak s ním pracovat, Tvořivost, logika a úlohy pro nadané, volnočasové příležitosti pro nadané žáky, Řešení problému s kognitivně nadanými žáky, Systematický úvod do problematiky nadání aj.

Tenká linie mezi ZŠ s podporou nadaných žáků a ZŠ s rozšířením výuky

Samotná identifikace školy pro nadané žáky je úskalím českého vzdělávacího systému. Většina základních škol je v dnešní době diferencovaná v rámci výběrových tříd na určité zaměření, žáci se však do nich nehlásí na základě potvrzení ze ŠPZ, ale splněním testů, které si určí sama škola. Příkladem základní školy, která vytváří diferencované skupiny nadaných žáků pro určité předměty na základě potvrzení ze ŠPZ je Základní škola nám. Curieových v Praze (od roku 2007 má ukotveno vzdělávání v diferencovaných skupinách pro žáky nadané a mimořádně nadané ve ŠVP). Tato základní škola se řadí mezi školy spolupracující s Mensou⁸ a nadaní žáci v ní mohou na prvním stupni trávit až 13 hodin týdně v diferencovaných skupinách pro nadané, ve kterých jsou maximálně využívány metody projektového vyučování, tvořivé a problémové úlohy, argumentace, kritické myšlení, kreativní čtení a psaní, diskuze, exkurze či je využíváno sebehodnocení žáků. S Mensou spolupracují také další základní školy, které podporují vzdělávání nadaných

žáků, ne však v takové míře, aby měly ve ŠVP vymezen samostatný vzdělávací program pro diferencované skupiny nadaných žáků. Stále je však nutné, aby žáci předložili potvrzení ze ŠPZ. Ostatní základní školy spolupracující s Mensou nevytváří pro nadané žáky cílené diferencované skupiny v rámci výuky napříč ročníky⁹, ale rozvíjí je individuálně.

Dále existuje mnoho základních škol s přízviskem *se zaměřením na ... matematiku, fyziku, cizí jazyky, sport, výtvarnou výchovu*, ve kterých se však nejedná o práci s nadanými žáky, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale o třídy pro žáky, kteří se prokážou určitými schopnostmi při vstupním přijímacím řízení dané školy. Uplatňování diferenciace je v českém vzdělávacím prostředí spojováno především v souvislosti s víceletými gymnázii (Straková, 2010), ale přibývá i počet základních škol, které diferencují žáky skrze rozličné zaměření tříd, například matematické, jazykové, sportovní či výtvarné (Cedrychová, Raudenský, & Kresto, 1992; Greger a kol., 2009). Kolik takových škol diferencujících žáky do výběrových a nevýběrových tříd se ve skutečnosti v České republice nachází nelze s přesností dohledat, protože tato data o vnitřní organizaci škol nejsou centrálně monitorována. I přesto, že dife-

⁸ Mensa je nevýdělečná apolitická mezinárodní společenská organizace založena roku 1946 v Oxfordu. Základ organizace tvoří nadnárodní Mensa International. Mensa v České republice vznikla v roce 1989.

⁹ Úplný seznam spolupracujících základních škol lze nalézt na webovém odkazu: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=spolupracujici-skoly>

renciace žáků do odlišných vzdělávacích drah má podle mnoha výzkumníků pozitivní efekt pouze pro žáky zařazené do výběrové dráhy, a naopak negativní vliv na žáky nevýběrové dráhy (Barr, Dreeben, & Wiratchai, 1983; Hoffer, 1992), je v českém vzdělávacím systému velmi často využívána (Greger & Straková, 2018).

Příklad školního vzdělávacího programu pro nadané žáky základní školy

Pro přiblížení fungování diferenciací pro nadané žáky představujeme ŠVP Základní školy nám. Curieových v Praze, která nabízí nadaným žákům ŠVP ŠANce. ŠVP ŠANce je zaměřen na posilování jazykových a komunikačních dovedností v oblasti cizích jazyků a vzdělávání nadaných žáků na 1. stupni ZŠ. Žáci jsou přijímáni do skupiny pro nadané od prvního ročníku na základě žádosti zákonných zástupců s doporučujícím odborným posudkem ze ŠPZ. Vzdělávání nadaných žáků probíhá ve třídách 1. stupně základních škol v rámci vlastního pilotního programu školy od školního roku 2006/2007. Nadaní žáci jsou na

prvním stupni integrováni do kmenových tříd a na určité předměty jsou diferencováni do skupin napříč ročníkem. Při splnění základních požadavků na obsah učiva je tak žákům umožněno pracovat na nadstandardních úkolech, věnovat se zajímavým projektům, poznávat týmovou práci, najít si nové cesty svého vývoje¹⁰. Škola pracuje se širokým spektrem žáků, včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (např. žáci se SPU¹¹). Nutné je také podotknout, že se dle organizace Mensa ČR jedná o jednu z mála škol, která se profiluje na výuku nadaných žáků již ve svém ŠVP¹². Vzhledem k absenci centrálního seznamu nelze prakticky zjistit, zda tímto způsobem fungují i jiné školy (nespolupracující s Mensou ČR).

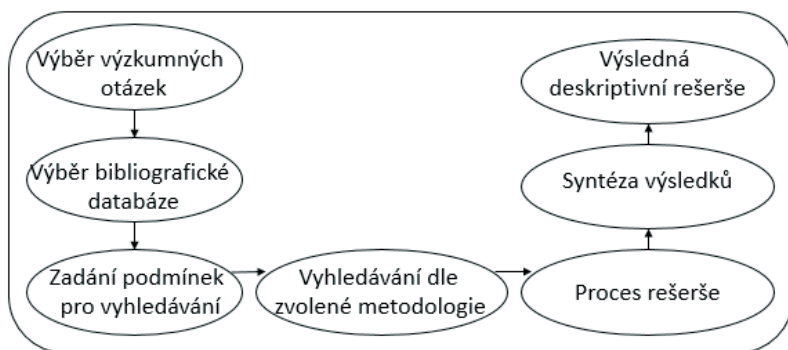
Vedení školy vychází z přesvědčení o pozitivním významu vrstevnické skupiny pro běžnou populaci i pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami – žáky mimořádně nadané i žáky se specifickými poruchami učení. S tímto přístupem se shodují i Matthews a Dai (2004), kteří uvádějí, že příkladem dobré praxe je rozvíjení potenciálu u nadaných žáků v rámci běžného vzdělávacího proudu ve skupinách s prohlubujícím kurikulem přizpůsobujícím se jejich potřebám. Zároveň také zdůrazňují, že je nutné jak k nadaným žákům, tak k žákům v běž-

¹⁰ Školní vzdělávací program ZV ŠANce. (2022, 4. března). *Školní vzdělávací program*. Dostupné z: <https://www.zscurie.cz/stranka-skolni-vzdelavaci-program-50>

¹¹ Specifické poruchy učení

¹² Mensa ČR pro nadané děti. (2022, 18. května). *Masarykova základní škola, Praha 9*. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=spolupracujici-skoly&cid=187>

Obrázek 1. Proces systematické přehledové studie

Zdroj: Fink, A. (2019). *Conducting research literature reviews: From the internet to paper*. Sage publications. (Vlastní úprava).

ném vzdělávacím proudy přistupovat z psychosociálního hlediska, motivace a sociokulturního kontextu tak, aby profitovali všichni žáci, nejen ti nadaní. Pokud tedy samotné vzdělávání nadaných žáků přináší nové metody a aplikovatelné možnosti pro podporu všech žáků, je třeba jich ve správné míře pro vzdělávání všech žáků také využít.

Metodologie

Z výše uvedených informací vyplývá, že český vzdělávací systém si stále hledá efektivní cestu ke vzdělávání nadaných žáků. Za upozaděním tematiky nadaných žáků může také stát nedostatečná podpora empirického zázemí, které by shrnovalo aktuální problémy vzdělávání nade-

ných. Z tohoto důvodu v další části textu představujeme literární přehled českých odborných článků za uplynulých pět let včetně roku 2021 (1. 1. 2016 – 1. 8. 2021) věnující se vzdělávání nadaných žáků na základních školách. **Cílem rešerše je identifikovat, zda a jakým způsobem je reflektováno v odborných periodikách téma vzdělávání nadaných žáků a co přináší v rámci svých výsledků empirické studie zabývající se danou oblastí.**

Pro následnou analýzu textů v odborných periodikách byly vymezeny následující výzkumné otázky:

- 1) Jaká jsou klíčová zjištění předložených studií pojednávajících o nadaných žácích?

- 2) Jaké jsou možnosti praktického využití předložených zjištění pro učitele a vedení základních škol?
- 3) Jaká jsou zjištění týkající se vývoje připravenosti učitelů pro vzdělávání nadaných žáků?

Vzhledem ke stanoveným cílům a výzkumným otázkám jsme zvolily kvalitativní výzkumný design, v jehož rámci jsme provedly systematickou přehledovou studii. Tento systematický postup totiž umožňuje identifikovat, ohodnotit a provést syntézu zjištěných výsledků (Fink, 2019). Systematická přehledová studie se projevuje jasně vymezeným cílem, výzkumnými otázkami, popsáním procesu vyhledávání, výběrem kritérií a popisem analyzovaných textů (Jesson, Mathesona, & Lacey, 2011).

Relevantní zdroje byly vyhledávány dle databáze Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského¹³ a dle seznamu Národního institutu dalšího vzdělávání¹⁴ odborných pedagogických, andragogických a didaktických časopisů.¹⁵ Ze seznamu byly nejdříve vyselektovány české časopisy zabývající se vzděláváním. Dále byly v databázi seznamu zpracovávaných časopisů vybrány tituly autorských textů, které se zabývají oblastí vzdělávání nadaných žáků.

Posléze byly identifikovány příspěvky obsahující teoretické a empirické studie zabývající se tématem nadaných žáků. Příspěvky byly zařazeny na základě svého názvu, abstraktu a klíčových slov. Pro konkrétní vyhledávání byla využita následující klíčová slova: nadání, nadané dítě/žák, děti/žáci se SVP, identifikace, diagnostika, enrichment a akcelerace (u všech klíčových slov byla při vyhledávání využita deklinace). Zařazena byla periodika s dvojitým recenzním řízením a dále zprávy a diskuze relevantního charakteru vyskytující se v odborných periodikách (podléhají kontrole editorské rady), která byla publikována od roku 2016 do konce července roku 2021. Celkem se jednalo o analýzu 31 vzdělávacích periodik zaměřujících se na odlišné vzdělávací oblasti. Pouze 7 periodik obsahovalo příspěvky týkající se nadaných žáků, zatímco ve 24 periodikách nebyly nalezeny žádné příspěvky věnující se této tematice.

Po přečtení abstraktů bylo z těchto sedmi periodik vybráno celkem 55 textů zaměřujících se na vzdělávání nadaných žáků. Texty jsme postupně zařadily do jednotlivých kategorií obsahujících příspěvky věnující se nadaným žákům dle obdobného obsahového zaměření. Rozložení příspěvků do jednotlivých kategorií bylo zastoupeno vesměs ve

¹³ <https://www.npmk.cz/knihovna/o-knihovne/seznam-zpracovavanych-casopisu>

¹⁴ Aktuálně již je Národní institut dalšího vzdělávání součástí Národního pedagogického institutu ČR

¹⁵ <http://rozcestnik.nidv.cz/front/sekce/73?idCategory=73>

Tabulka 2. Seznam periodik a příspěvků, které byly tematicky zaměřeny na nadaného žáka

Periodika obsahující text o nadaných žácích		
Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi	Výzkumná studie	2
	Metodologická studie	1
Komenský: odborný časopis pro učitele základní školy	Přehledová studie	1
	Výzkumná studie	2
Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol	Didaktická studie	1
	Zpráva	24
Studia paedagogica	Teoretická studie	1
	Výzkumná studie	2
	Teoretická studie	8
Svět nadání	Diskuze	3
	Analytická studie	1
	Výzkumná studie	6
	Případová studie	1
Učitel matematiky	Metodologická studie	1
	Výzkumná studie	1
CELKEM		55

Zdroj: Vlastní konstrukce, 2021.

vyvážených poměrech, jedna kategorie však přesto značně přesahovala počtem svých textů (Nadaný žák a vzdělávací systém v ČR). Z tohoto vyplývá aktuálnost tématu a potřeba sledování změn v trendech, nových metodách a možnostech podpory nadaných žáků, ale i potřeba sledovat stále se měnící právní předpisy. Samotný proces analýzy textů odhalil nepoměr mezi články teoretickými a články empirickými. Mnoho teore-

tických článků pojednává o možnostech využití určitých metod, přístupů či podpůrných opatření u nadaných žáků, které však nejsou dále empiricky ověřovány v praxi.

Kategorizace příspěvků dle tematického zaměření

Vhledem k velkému množství nalezených příspěvků (55) zabývajících se nadanými žáky bylo vytvořeno celkem šest kategorií s charakteristickými podkategoriemi, které syntetizují texty s obdobným tematickým zaměřením. V každé kategorii uvádíme, jaká problematika je aktuálně v rámci daného tématu v českém prostředí řešena. Mezi příspěvky se vyskytovaly výzkumné studie (13), teoretické studie (9), přehledové studie (1), metodologické studie (2), analytická studie (1), případová studie (1), didaktická studie (1), zprávy (24) a diskuze (3). Analýza textů proběhla v jednotlivých kategoriích dle tematického zaměření, poté následovala syntéza dle výše položených výzkumných otázek.

Přehledová studie

Kategorie 1: Nadaný žák v kontextu sociálního začlenění

Do této kategorie spadají 3 příspěvky (1 výzkumná studie, 1 případová studie a 1 diskuze).

Durnová a Kotůlek (2017) se pokusili objasnit životní peripetie nadaného žáka v sociálním kontextu rodiny a školního prostředí na vybraném příkladu. Na identifikaci koncepce nadání ze strany učitelů se zaměřila Machů (2019), která

vnímání problémů nadaných žáků očima učitelů a souvisejících obtíží pedagogické činnosti v kontextu identifikace a vzdělávání nadaných žáků zasadila do filozofické sociokulturní koncepce. Dle jejího názoru pouze menší část učitelů zastává liberální koncepci, která je předpokladem pro vznik podporujícího prostředí pro individuální rozvoj nadání.

Kategorie 2: Nadaný žák a vzdělávací systém v ČR

Tato kategorie obsahuje celkem 7 zpráv informujících o nadaném žákovi v kontextu českého vzdělávacího systému.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných včetně podpůrných opatření, je nedílnou součástí podpůrných opatření nadaných žáků. Puškinová (2016) se zabývala rozbořením opatření pro první stupeň základní školy v podpoře nadaných žáků a jejich implementací do IVP nadaného žáka. S výše zmíněnou vyhláškou pracovala také Doležilová (2018), která upozorňuje, že nadaný žák nemusí mít IQ striktně vyšší než 130, ale může se projevat jako nadaný (ačkoliv jeho známky tomu nemusí odpovídat). Aktuálně je tedy dle vyhlášky nutné pracovat s nadanými žáky stejně plnohodnotně jako se žáky se SVP, i přestože má mnoho škol při výuce stále v metodách podpory nadaných žáků mezery. Podporou nadaných žáků se zabývala také Havlíková (2017), která

vidí pozitivní přínos v částečně diferencované výuce na ZŠ (2017).

V neposlední řadě je důležité zmínit snahu, aby ve školách mohla být zřízena pozice školního koordinátora podpory nadání (Litavský, 2018). Koordinátor nastavuje jednotlivé oblasti školského systému podpory nadání, vyhledávání a identifikování nadaných žáků, spolupracuje se ŠPZ za účelem diagnostiky, plánuje typy pedagogické podpory, nastavuje individuální vzdělávací plán žáka a nabízí spolupráci jak uvnitř školy, tak s externími subjekty. Prozatím se musíme spokojit s neoficiální verzí této pozice, neboť tato pozice není stále legislativně ukotvena. Stejně situaci spatřuje i Kramulová (2020), která upozorňuje na nedostatek expertních pracovníků pověřených koordinací péče o nadané žáky v ZŠ. Stejný názor zastává také ČŠI ve své Tematické zprávě – Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách (2021), kde podporuje vznik osoby koordinátora práce s nadanými žáky.

Nalezneme zde také komparativní studii Havrlíkové (2016) představující možnosti podpory nadaných žáků v České republice, Německu, Itálii či Turecku. Závěry této studie péče o nadané žáky oscilují mezi dvěma základními přístupy, integračním modelem a modelem specializované školy pro nadané žáky. Integrační model se snaží o začlenění nadaných žáků do běžných škol, zároveň také uplatňuje různé nástroje diferenciacce. Tento model preferuje Velká Británie, Finsko či Německo. Druhým modelem

jsou specializované školy pro nadané žáky vycházející ze selektivního přístupu (Slovensko, Izrael a Spojené státy). Vzhledem k inkluzivnímu postoji České republiky využíváme ve vzdělávacím systému inkluzivní model péče o nadané. V tomto ohledu systematickou podporu nabídl dokument MŠMT – Koncepce podpory rozvoje nadání a péče 2014–2020, přičemž oblast péče o nadané zajišťoval NÚV (aktuálně zajišťuje již Národní pedagogický institut ČR). Ze strategického dokumentu vyplývá, že systematická podpora a péče o nadané žáky je lépe zpracována pro primární vzdělávání než preprimární vzdělávání. I přes to, že existuje mnoho materiálů, online kurzů a platforem, je zatím podpora pedagogů v této oblasti velmi roztráštěná. Stejně je tomu u vzdělávání studentů pedagogických vysokých škol v oblasti nadání.

Nedílnou součástí celé problematiky je také finanční podpora nadaných žáků ze strany státu potažmo zřizovatele. Urban (2018) upozorňuje, že MŠMT zvýšilo finanční podporu pro práci s nadanými žáky. MŠMT se také na situaci výuky nadaných žáků snaží reagoval celou řadou systémových opatření. Jedním z dílčích nástrojů je i rozvojový program Hodnocení žáků a škol podle výsledků, například v soutěžích – Excellence středních škol. Tento program, zaměřující se bohužel pouze na SŠ, dává ředitelům do ruky nástroj, kterým mohou lépe motivovat pedagogy k systematické práci s nadanými žáky. Ve školním roce 2020/2021 na tuto podporu dosáhlo 430

SŠ z celkového počtu 1290 střední škol v ČR (Český statistický úřad).

Kategorie 3: Identifikace a diagnostika nadaného žáka

Do této kategorie bylo zařazeno celkem osm textů (5 zpráv, 2 výzkumné studie a 1 teoretická studie) věnujících se identifikaci nadaného žáka, screeningovým metodám pro vyhledávání rozumově nadaných žáků a diagnostice nadaného žáka. O všech hovoříme níže.

Identifikace nadaného žáka

Autoři upozorňují na těžkosti včasné identifikace žáka učitelem (Baše, 2016; Štefáčková, 2020). Učitelé v této oblasti postrádají komplexní vzdělání i praktické zkušenosti, jak doplňuje Andrys (2016), který podotýká, že oblast vzdělávání nadaných žáků je dlouhodobě upozadovaná v porovnání s pozorností, která je věnována žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, do které ve skutečnosti nadaní žáci patří také¹⁶.

Autoři zmiňují i případy, kdy učitelé projevy nadání zaměňují¹⁷ za jiné poruchy (ADHD či ADD)¹⁸. Pro učitele existují

návodné materiály např. Vyhledáváme rozumově nadané žáky (Schneiderová et al., 2010) či Standard komplexní diagnostiky mimořádného (intelektového) nadání (kol. autorů, 2018), ze kterých mohou čerpat teoretické poznatky a příklady dobré praxe. Učitelé také ve spolupráci se školním speciálním pedagogem mohou uskutečnit ve své třídě šetření pro cílené vyhledání žáků nadaných, např. formou screeningové baterie IDENA, která slouží právě k vyhledávání nadaných žáků (Hříbková, Nejedlý, Zhouf a kol., 2013). I přes návodné materiály a možné využití testů pro odhalení nadání se však aktuálně stále snižuje procento identifikovaných nadaných žáků (Statistická ročenka MŠMT, 2021). K tomuto stavu jistě přispívala pandemická situace, která znemožňovala v některých případech při distanční výuce nadaného žáka odhalit. Kromě nízkého podílu nadaných žáků však nalézáme také diskrepanci v údajích o jejich zastoupení. Štefáčková (2020) uvádí, že v populaci žáků základních škol se vyskytují 2–3% žáků intelektově nadaných a 1% žáků mimořádně intelektově nadaných. Dle údajů ve Statistické ročenke školství MŠMT je

¹⁶ Periodika neobsahující text o nadaných žácích: Archa, Arteterapie, Biologie, chemie, zeměpis, Cizí jazyky, Časopis Zvoník, Český jazyk a literatura, Člověk a výchova, e-Pedagogium, Geografické rozhledy, Historia scholastica, Hudební výchova, Magister, Moderní vyučování, Orbis scholae, Paidagogos, Pedagogická orientace, Pedagogická orientace, Pedagogika, Rodina a školy, Speciální pedagogika, Školní poradenství v praxi, Třídní učitel a vedení třídy, Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání.

¹⁷ Tyto teoretické příspěvky zabývající se možnostmi využití různých metod, přístupů či podpůrných opatření u nadaných žáků jsou v mnoha případech pouze popisné, nereflektující aktuální využití v praxi.

¹⁸ Typ příspěvků uvedený v tabulce č. 2 byl ponechán dle původního znění v daném periodiku.

však v České republice aktuálně identifikováno pouze 2 171 nadaných žáků základních škol z nichž je 847 mimořádně nadaných. Tento stav odpovídá 0,2% z celkového počtu 962 348 školáků a je v nesouladu se statistickou predikcí a identifikovaným počtem nadaných žáků Štefáčkové (2020).

Pro doplnění, Česká školní inspekce v roce 2015 mapovala stav situace identifikace nadaných žáků na školách. V závěrečných zprávkách upozorňuje, že základní školy nemají tuto problematiku detailně zpracovanou ve svých koncepčních dokumentech a schází také funkce koordinátora pro identifikaci a následnou péči o nadané žáky (Andrys, 2016).

Screeningové metody pro vyhledávání rozumově nadaných žáků

Identifikace je nutnou podmínkou pro další práci s nadaným žákem, přičemž je důležité vzít v potaz, že učitelé se nemusí podařit detekovat všechny nadané žáky. Problém identifikace autoři spatřují ve stereotypních představách učitelů o chování nadaného žáka. Například, že žáci se dokáží sami uplatnit, jsou úspěšní ve všem, co dělají, nemají žádné problémy, rádi chodí do školy, jsou bezproblémoví či jsou oblíbení u učitelů (Havigerová, 2011; Portešová, Straka, & Jabůrek, 2020).

Ukazuje se totiž, že nadaní žáci mohou být nekomunikativní, obtížně zvládat emoce, hůře přijímat autoritu, být citliví na kritiku, projevovali zvýšenou míru agresivity nebo úzkosti, být mylně považováni za hůře přizpůsobivé a setkávat se s nepochopením svého myšlení a jednání (Havigerová, 2011). Z těchto důvodů by bylo vhodnější při identifikaci nadání využívat nástroje, které umožňují mapovat profil dílčích schopností testovaných žáků (Portešová, Straka, & Jabůrek, 2020). V tomto směru pomáhají zejména screeningy plošného testování. Na základě jejich výsledků je poté skupina žáků splňující tzv. hraniční bod nadání¹⁹ diagnostikována již individuálně v pedagogicko-psychologickém zařízení. Portešová, Straka a Jabůrek²⁰ (2020) nabízejí možnost identifikace nadaného žáka na základní škole prostřednictvím diagnostického systému GIS-Invenio, který je určen pro screening rozumově nadaných žáků v první až páté třídě a tvoří ho čtyři diagnostické hry. Jejich potenciál je však mnohem větší než pouze diagnostický, lze s nimi také vytvořit profil silných a slabých stránek všech testovaných žáků (ne pouze nadaných) a tím lépe nastavit individuální přístup k nim²¹. Tento moderní přístup

¹⁹ Hranice nadání jsou neostré, tzv. fuzzy - u hraničních případů lze uplatnit například tři prototypy - seznámení, časté vystavení a emocionální zážitek, u každého prototypu je uveden soubor otázek, které je nutné si klást při možné identifikaci nadaného jedince (Haviger, 2010).

²⁰ Jabůrek, Všichni autoři jsou z Katedry psychologie Masarykovy univerzity.

²¹ Systém využívá při psychologické diagnostice tzv. „game-based assessment“, tedy prvky počítačové hry jako příběhu, komiksovou grafiku, sbírání bodů atd.

identifikace intelektově nadaného žáka prostřednictvím diagnostických počítačových her (tzv. gaming) se osvědčil jako velmi pozitivně vnímaný nástroj, protože motivuje žáky a zbavuje je stresu z klasického diagnostického testování. Tento inovativní přístup navíc napomáhá nejen určovat u všech žáků jejich individuální potřeby, ale navíc také identifikuje nadané žáky.

Diagnostika nadaného žáka

Diagnostické metody se v textech objevovaly nejčastěji v souvislosti s diagnostikou intelektově nadaného žáka. Dočkal (2016) představil ve své komparativní studii, jakým způsobem jsou diagnostikováni intelektově nadaní žáci v USA, v Izraeli, v Číně a na Slovensku. Zajímavým výsledkem je kontrast využívaných diagnostických metod. V USA je zadáván všem žákům v určité době standardizovaný test odhalující vyšší IQ než 130, který ale již nedokáže detekovat jinou strukturu intelektu, proto tímto systémem neprojdou všichni nadaní žáci, kteří by v jiném diagnostickém nástroji uspěli lépe. V Izraeli využívají speciálně sestrojený papírový test, který stejně tak jako v USA neodhalí všechny formy nadání (je zde detekováno pouze 1% nadaných žáků). Naopak v Číně jsou do nadaných tříd žáci vybíráni prostřednictvím více kritérií (měření IQ, výsledky kognitivních testů, znalost čínštiny, angličtiny, matematiky a pozorování žáka při výuce). Na Slovensku se též přiklání k respektování multidimenzionálního nadání a využívají

více kritérií pro testování dětí (Dočkal, 2016). Možnostem diagnostiky nadaných žáků v českém prostředí se komplexně věnuje i Divínová (2016), která stejně jako Andrys (2016) upozorňuje na ne zcela uspokojivý stav uplatňování diagnostického měření potencionálně nadaných žáků (především v souvislosti s nedostatečnou identifikací nadaného žáka).

Kategorie 4: Výuka nadaného žáka (praxe)

V této kategorii nalezneme celkem 17 textů (9 zpráv, 4 výzkumné zprávy, 2 teoretické studie, 1 metodologickou studii a 1 didaktickou studii).

Divínová (2016) uvádí celkem třináct různých přístupů k organizaci vzdělávání nadaných žáků od inkluze po naprostou segregaci. Nejčastějším modelem je individuální integrace nadaného žáka do běžné třídy, což nese svá úskalí v podobě vytíženosti učitele a pocitu odstrčenosti žáka při vypracovávání samostatných úkolů. Také snaha o studijní skupiny nadaných žáků naráží na poměrně náročnou organizaci výuky, kdy žáci různých tříd jsou diferencováni pro určité předměty do skupin, zatímco na jiné předměty zůstávají se zbytkem třídy. Tato varianta umožňuje setkávání nadaných žáků mezi sebou. Ačkoli odborníci nejsou v jednotě, zda využívat diferenciaci nadaných žáků či je spíše integrovat do běžné třídy, shodují se na názoru, že obohacování výuky v běžné třídě má pozitivní vliv

i na běžné žáky (Machů, 2019; Budínová, 2016). Možností mohou být také třídy s rozšířenou výukou daného předmětu, které umožňují nadaným žákům akcelarovat ve výuce. Majcík a Martin (2018) potvrzují, že v těchto třídách dochází k rozvoji žákovských kognitivních schopností ve větší míře než v běžných třídách. V některých školách je také využívána metoda otevřených dveří, kdy žák na určité předměty chodí do vyšších ročníků, u této varianty ale dle autorů hrozí riziko, že se žák bude cítit vyloučen za své kmenové třídy.

Nadstandardní formou rozšíření výuky pro nadané žáky mohou být také zájmové aktivity nabízené školou po výuce, například formou projektového učení. Ve všech těchto případech je ale nutné dodržovat zásady metody práce s nadanými žáky (udržení motivace, podporující prostředí, tvůrčí přístup k řešení problémů, rozvíjení mezipředmětových vztahů, efektivní využívání informačních technologií, posilování sociálních vazeb a ukázání cesty k objevení metakognitivních procesů) (Divínová, 2020). Růžičková (2018) upozorňuje, že vhodně upravená výuka je při práci s nadaným žákem zcela zásadní, úpravy ale musí vycházet z komplexnosti obsahu výuky, vyučovacích procesů, ale i jejich hodnocení. Vhodné úpravě výuky a přístupu předchází také odborně zpracovaný individuální plán (Hajdová, 2020). Z psychologického hlediska se

zabývala principy vzdělávání nadaných žáků Portešová (2018), která vycházela především z dokumentu Americké psychologické asociace.

Semerádová (2017, 2018) analyzovala popisy matematicky nadaného žáka z pohledu začínajících učitelů. Všichni učitelé se ve svých charakteristikách nadaného žáka v matematice ve velké míře shodovali s teoretickou charakteristikou nadaných žáků (např. Hříbková, 2009). Jednalo se především o aktivitu, rychlost řešení úloh, radost z řešení a divergentní myšlení. Kromě matematického enrichmentu²² zde byla zmíněna také čtenářská gramotnost u verbálně nadaných žáků a její rozvíjení prostřednictvím vhodných čtenářských zážitků (Witty, 1976, In Portešová, 2017). Autor doporučuje rozšířit práci s literaturou také o další média (hudba, film či mluvené slovo). Chejnová (2018) podpořila výzkum v oblasti identifikace nadaného žáka v hodinách mateřského jazyka, zdůraznila především efektivní postupy učitele pro rozpoznání nadaných, a to i v případě žáků s tzv. dvojitou výjimečností (souběhem nadání a postižení či vady). Výuce matematiky u nadaných žáků se specifickými poruchami učení, konkrétně s dyslexií, se věnovaly Holdková a Pridavková (2018), které navrhuje pro posílení dimenze myšlení a verbalizace myšlenkových postupů systém gradovaných úloh kognitivní náročnosti. Naopak

²² Enrichment znamená obohacení obsahu výuky.

nejčastější chyby učitelů uvedla ve svém textu Štefáčková (2020), která se zaměřila na stereotypní neefektivní přístupy ve výuce mimořádně intelektově nadaných dětí (MiND). Mezi nejčastější chyby zařadila snahu učitelů žáky neustále zaměstnávat dalšími úkoly, i přes to, že již vše vyřešili. Vhodné MiND metody by měly dle jejího zjištění odpovídat kognitivní náročnosti, a ne se stát trestem za rychlé vyřešení předchozí úlohy.

Velmi zajímavou metodou podpory nadaného žáka v praktické výuce se zabývala také Minaříková (2020), která uvádí možnost testování schopností asociativního učení a deduktivního usuzování prostřednictvím screeningové metody Invenio (formou didaktických počítačových her), neboť gamifikace ve formě didaktických počítačových her představuje mnoho pozitivních aspektů, jak již bylo zmíněno výše.

Kategorie 5: Kognitivní procesy v kontextu nadaného žáka

Do této kategorie spadají celkem 3 příspěvky (1 teoretická, 1 přehledová a 1 metodologická studie) zabývající se tématy: projevy nadaného žáka, charakteristika nadaného žáka a socio-emocionální problémy nadaných žáků.

Portešová a Urbánek (2020) představili přehled významných poznatků týkajících se metakognice a jejího vztahu k mimořádnému nadání. Důležité je si v této souvislosti uvědomit posun od

standardizovaných inteligenčních testů k modernějším přístupům, které zohledňují i jiné kognitivní výkony a mimointelektové faktory, např. motivaci či tvořivost. Autoři popisují nové empirické zkušenosti s diagnostickým užitím české adaptace mezinárodní metody s názvem Woodcock-Johnson International Edition (Ruef, Furman, & Muñoz-Sandoval, 2006, in Portešová & Urbánek, 2020). V českém prostředí tak byla poprvé užita kognitivní baterie, která přejala Cattellův-Hornův-Carrollův nový, mezinárodně uznávaný hierarchický model kognitivních schopností. Pilotní studie byla aplikována u nadaných žáků s dyslexií a bez dyslexie, přičemž odhalila důležité poznatky pro identifikaci nadaných žáků s dyslexií. U těchto žáků nestačí měřit pouze IQ, ale také další faktory schopností, které metoda umožňuje zhodnotit. Především faktor kognitivní efektivnosti je u těchto dětí ovlivněn specifickou poruchou učení, proto je důležité se při měření pozornosti zaměřit i na faktor myšlení a verbální faktor. Obdobným tématem nerovnoměrných profilů kognitivních schopností u nadaných žáků a jejich dopadům se věnovala také Winnerová (2018).

Kategorie 6: Projevy nadaného žáka

Tato kategorie obsahuje 17 příspěvků (6 výzkumných zpráv, 5 teoretických studií, 3 zprávy, 2 diskuze a 1 zprávu). Téma se zabývá charakteristikou nadané-

ho žáka a socio-emocionální problémy nadaných žáků.

Nadaný žák v sociokulturním prostředí

Pro nadaného žáka je, stejně jako pro jakékoliv jiné dítě, prioritní pozitivní a podporující blízké okolí. Strangová (1960) vyzdvihuje podporu rodičů a fungující vztahy v rodině, které mají významný vliv na rozvoj každého dítěte. Rodina a okolí by mělo být schopno akceptovat charakteristické projevy nadaného žáka, např. divergentní myšlení či specifika spojená s navazováním sociálních vztahů (Tannenbaum, 1983; Macek, 2020; Janyšková, 2019). Kromě pochopení ze strany rodiny je namístě také zdůraznit podporu ze strany vyučujícího, k čemuž může přispět systematické vzdělávání učitelů v této problematice.

Socio-emocionální problémy nadaných žáků

Texty této podkategorie jsou zaměřeny především na problematiku socio-emocionální vývoj nadaného žáka, který provází určité asynchronní odlišnosti vývoje a z něho vyplývající specifické osobnostní charakteristiky, které při neadekvátním edukačním přístupu mohou způsobit problémy v emocionální rovině. Tyto problémy pramení především z pocitu nedokonalosti, sebekritiky, neochoty riskovat a nedostatečné schopnosti komunikace s ostatními (Baše, 2016), což potvrzuje i Webb, Amend a Webb (2005), který uvádí, že nadaní žáci i přes své kognitivní

schopnosti mohou vykazovat emoční a interpersonální nedostatky. Martínková (2016) upozorňuje na nebezpečí odlišného chování nadaného žáka, což může být spojeno i se školní šikanou spolužáků. Právě tyto individuální specifické odlišnosti mohou zapříčinit skryté prvky šikany ze strany agresorů a stát se dlouhodobým problémem.

Kognitivní profil žáka může být také ovlivněn přidruženou specifickou poruchou učení, jak zjistily pomocí metody WISC-III (Wechslerova inteligenční škála pro děti) autorky Portešová, Čihounková, Jančová a Budíková (2018). Výzkumy Fábika (2017) v oblasti využívání emočně regulačních strategií poukázaly na fakt, že nadaní žáci využívají častěji regulační strategii zaměřenou se na plánování, v jejímž duchu vše chtějí vyřešit ihned a neodkládají řešení situací na později. Zapříčiněné jednání je dáno do souvislosti s logickým a promyšleným jednáním nadaných žáků. Naopak běžní žáci upřednostňují pozitivní přesměrování, které v danou chvíli uleví od stresu, ale dlouhodobě nevyřeší daný problém. Fábik (2017) upozorňuje, že vést nadané žáky k pozitivnímu přesměrování je možností, jak ulehčit od stresu vyplývajícího z jejich perfekcionalismu. Konečná, Portešová, Budíková a Koutková (2017) potvrzují, že nadaní žáci dosahují vyššího sebepojetí v oblasti školních dovedností a kladou tím na sebe dokonce větší nároky. Jak již bylo uvedeno, s vyššími nároky jsou spojeny odlišné emoční a sociální aspekty nadaného žáka, proto je vhodné

zvážit, zda je urychlení učiva vhodné pro každého nadaného žáka (Straka, Portešová, 2016).

Jaká jsou klíčová zjištění předložených studií pojednávajících o nadaných žácích?

Z hlediska rozmanitosti příspěvků, které byly v rámci odborně zaměřených časopisů nalezeny, je zřejmé, že téma nadaného žáka v českém prostředí aktuálně nabízí mnoho problematických oblastí k řešení. Jako problematická se jeví samotná identifikace žáka z hlediska nedostatečné proškolenosti učitelů (Baše, 2016; Štefáčková, 2020; Havigerová, 2011; Portešová, Straka, & Jabůrek, 2020) či upozadování samotného tématu nadání v kontextu žáků se SPU (Andrys, 2016). Tématem se také staly uplatňované metody diagnostiky nadaného žáka (Dočkal, 2016; Divínová, 2016) a šetření zabývající se kognitivními procesy nadaného žáka (Straka, Portešová, 2020; Portešová, Urbánek, 2020) se zaměřením na nadaného žáka se SPU. Mnoho příspěvků se týkalo charakteristiky nadaného žáka především skrze socio-emocionální problémy v jeho vývoji a regulaci (Baše, 2016; Martínková, 2016; Portešová, Čihounková, Jančová a Budíková, 2018). Tématem se stala také samotná organizace výuky a uplatňované metody při výuce nadaného žáka (Divínová, 2016; Majcík a Martin, 2016; Růžičková 2018). Nejpočetnější kapitolou z hlediska textů se stal přesah

samotné legislativní úpravy vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných do praxe (Puškinová, 2016; Havlířková, 2017) a navazující složitá situace neukotvené pozice koordinátora nadaných žáků na ZŠ (Litavský, 2018; Kramulová, 2020).

Jaké jsou možnosti praktického využití předložených zjištění pro učitele a vedení základních škol?

Významný podíl příspěvků zaměřujících se na praktickou část vzdělávání nadaných žáků směřuje především k organizaci výuky nadaných žáků (Divínová, 2016; Majcík a Martin, 2016), k odlišným výukovým metodám nadaných žáků a hodnocení pozitiv či negativ u akcelerace, enrichmentu či přesahu do neformálního vzdělávání (Divínová, 2016; Budínová, 2016; Majcík, 2018; Růžičková 2018; Štefáčková, 2020). Objevily se zde ale také nové výukové metody, například formou gamifikace (Minaříková, 2020). Samostatným tématem se ukázala být také podpora nadaných žáků se SPU a představení metod jejich odhalení v kontextu SPU (Chejnová, 2018; Holdková a Prídavková, 2018). Empirické studie však nenesly významné známky konkrétních metodických doporučení pro práci učitele s nadaným žákem, ale staly se spíše teoretickým zázemím pro další možnosti podpory nadaného žáka,

kteřé je nutné dále rozpracovat pro praktické využití.

Jaká jsou zjištění týkající se vývoje připravenosti učitelů pro vzdělávání nadaných žáků?

Empirické studie poukazují na dlouhodobě nedostatečnou podporu v přípravě učitelů jak pro identifikaci nadaného žáka, tak pro jeho vzdělávání (Baše, 2016; Štefáčková, 2020). Učitelé mají často mylně zakotveny stereotypy o chování nadaných žáků, což může vést i k jejich chybné identifikaci či spíše ne-identifikaci (Havigerová, 2011; Portešová, Straka, & Jabůrek, 2020). Do popředí se také dostává problém absence pozice koordinátora pro nadané žáky na základní škole a jeho financování (Litavský, 2018; Urban, 2018; Kramulová, 2020). Pozitivním přesahem je poté komparativní studie, která popisuje, jak se s péčí o nadané žáky vypořádali v jiných evropských státech (Havrlíková, 2016). Studie však zůstává na pomezí teoretického představení možností, jak podpořit učitele v jejich dalším vzdělávání v této oblasti.

Diskuze

Vzhledem k velkému množství zaznamenaných textů týkajících se nadaného žáka je zřejmé, že v této problematice je mnoho aktuálních témat, kterým se výzkumníci věnují. Vzhledem k absenci legislativní podpory nadaných žáků do

roku 2005 je důležité vzdělávání nadaných žáků věnovat více pozornosti, a to nejen při vytváření podpůrných opatření ve školách, ale také především v oblasti jejich identifikace a diagnostiky. Dle statistických údajů bylo identifikováno v ČR 0,2% mimořádně nadaných žáků v roce 2020 (Statistická ročenka školství, MŠMT, 2020), což neodpovídá průměrnému procentu zastoupenému v populaci 2–3% (Štefáčková, 2020).

Přestože MŠMT vydává podpůrná opatření pro práci s nadanými žáky, stále je mnoho pedagogů, kteří se s metodami výuky nadaných žáků nikdy nesetkali, a to ani při svém vysokoškolském studiu (Andrys, 2016). Obdobný stav ČŠI deklaruje i pro DVPP v této oblasti. Velký prostor je také věnován organizaci výuky nadaného žáka. Diskuze se stáčí především k možnostem diferenciaci nadaných žáků a jejím možným pozitivním a negativním dopadům. Pozitivní stránkou heterogenních tříd je fakt, že při heterogenní výuce v běžné třídě může docházet také k rozvíjení ostatních žáků, ale pouze za předpokladu, že učitel umí využít potenciál výukových metod pro běžné i nadané žáky (Machů, 2019). Brzká nebo dlouhodobá diferenciaci nadaných žáků může ale při nevhodně zvolené organizaci studia vyústit v riziko pocitu vyloučení (Majcík, 2018). Naopak vhodně zvolené výukové metody a diferenciaci za podpory akcelerace či enrichmentu mohou nadaného žáka posunout vpřed v jeho nadání (Růžičková, 2018; Divínová, 2020), přičemž je důležité klást důraz

také na možné psychologické dopady na nadaného žáka (Portešová, 2018). Ani na odborném poli neexistuje jednoznačná odpověď, jakým způsobem nadané žáky diferencovat ve vzdělávacím systému. Prokazatelně je možné kvalitně vzdělávat nadaného žáka s využitím podpůrných opatření, záleží ovšem na efektivitě jejich využití ze strany pedagoga. Zde studie narážejí právě na nedostatečné vzdělání pedagogů v oblasti výuky nadaných žáků (Portešová, Straka, & Jabůrek, 2020). Vymezit jasná kritéria pro efektivní vzdělávání nadaných žáků je obtížné a ani výše zmínění autoři nenačítají jednoznačnou odpověď, i když nám výchozím bodem mohou být kupříkladu mezinárodní komparativní studie s výstupy jejich dobré praxe (Havrlíková, 2016).

Závěr

Tento text se zabýval tématem nadaného žáka v českém vzdělávacím systému. Autorky si kladly za cíl identifikovat, jakým způsobem je v odborných českých periodikách reflektována problematika nadaného žáka a zda příspěvky přinášejí mimo teoretických výsledků také přesah využitelnosti do praxe. Autorky přistoupily k systematické přehledové studii, která zahrnovala šetření odborných textů věnujících se tématu nadaných žáků v uplynulých pěti letech (1. 1. 2016 – 1. 8. 2021). Skrze relevantní literární databáze bylo vybráno 31 vzdělávacích periodik, přičemž pouze 7 periodik

obsahovalo příspěvky týkající se nadaných žáků. Po detailním posouzení těchto 7 periodik bylo vybráno 55 textů, které se zabývaly problematikou nadaného žáka. Po analýze textů vzniklo celkem 6 kategorií s odlišnou tematikou (nadaný žák v kontextu sociálního začlenění, nadaný žák a vzdělávací systém v ČR, identifikace a diagnostika nadaného žáka, výuka nadaného žáka (praxe), kognitivní procesy v kontextu nadaného žáka a projevy nadaného žáka). Vzhledem k různorodým oblastem, kterými se odborné texty zabývaly, je zřejmé, že ukotvení péče o nadaného žáka v českém vzdělávacím systému není snadné a mnohá šetření narážela na zásadní problematiku nedostatečných znalostí pedagogů v této oblasti. Otázkou vyvolává také organizace výuky nadaných žáků, především míra diferenciací a její možné následky pro nadané a běžné žáky. Problémem je také dle autorů textů absence zakotvení pozice koordinátora nadaných žáků na ZŠ.

Cílem předloženého textu bylo reflektovat, zda je v českých odborných periodikách věnována pozornost nadanému žákovi a co konkrétního tyto publikované texty přinášejí. Zároveň je ale důležité zdůraznit, že se jedná především o teoretické studie či zprávy, které nabízejí odborný vhled do technik identifikace či diagnostiky nadaného žáka. Textů s přesahem aplikace do praxe v běžné výuce nadaného žáka však dle našich závěrů vzniká velmi poskrovnu. Doporučením se může stát apel na empirická šetření

týkající se efektivních výukových metod nadaného žáka s příklady dobré praxe či empirická šetření zabývající se konkrétními dopady diferenciací nadaných žáků na českých základních školách.

Literatura

- Andrys, O. (2016). Na nadané se zapomíná, jejich podpora je stále v počátečním stádiu. *Řízení školy online*. Wolters Kluwer.
- Andrys, O. (2016). *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok*. Praha: Česká školní inspekce.
- Andrys, O. (2019). Několik poznámek k podpoře vzdělávání nadaných. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 6(11). Praha: Wolters Kluwer.
- Barr, R., Dreeben, R., & Wiratchai, N. (1983). *How schools work*. Chicago: University of Chicago Press.
- Baše, L. (2016). Identifikace mimořádně intelektově nadaného žáka. *Školní poradenství v praxi: nový odborný časopis pro poradenské pracovníky*. 3(1). Praha: Wolters Kluwer.
- Budínová, I. (2016). *Úlohy z matematiky pro bystré a nadané děti prvního stupně ZŠ, jejich učitele a rodiče*. Brno: Edika.
- Cedrychová, V. Raudenský, & J. Krestová, J. (1992). *Možnosti diferenciací žáků na základní škole*. Praha: H & H.
- Česká školní inspekce. (2016). *Tematická zpráva. Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků*. Praha: Česká školní inspekce.
- Česká školní inspekce. (2016, 1. 10). *Tematická zpráva České školní inspekce k problematice vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí*. Česká školní inspekce. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-nadanych,-talentovanych>
- Česká školní inspekce. (2021, 1. 7.). *Plán hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2021/2022*. Dostupné z: https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Plan-hlavnich-ukolu/2021-2022_Plan-hlavnich-ukolu-Ceske-skolni-inspekce
- Česká školní inspekce. (2021, 15. 12.). *Kvalita vzdělávání v České republice*. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s\(4\)](https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s(4))
- Česká školní inspekce. (2021, 2. 2.). *Zjištění z modulu TALIS-PISA link*. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Zjisteni-z-TALIS-PISA-link-2018>
- Česká školní inspekce. (2021). *Tematická zpráva. Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách*. Česká školní inspekce: Praha.

- Divínová, R. (2016). Pedagogická diagnostika nadaného žáka. *Řízení školy online*. 6(2). Praha: Wolters Kluwer.
- Divínová, R. (2020). Praktické tipy pro práci s intelektově nadanými dětmi. *Řízení školy online*. 10(3). Praha: Wolters Kluwer.
- Dočkal, V. (2016). Etický rozmer edukácie nadaných detí. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. 50(2). Slovensko: AEP – Academic Electronic Press.
- Doležilová, V. (2018). Mimořádně nadaní v novém systému vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. *Školní poradenství v praxi: nový odborný časopis pro poradenské pracovníky*. 5(2). Praha: Wolters Kluwer.
- Durnová, H., & Kotůlek, J. (2017). Kterak nadaný kvartán udolal učitele. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 6(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Fábik, D. (2017). Pretrvávající mýty v segregované edukácii nadaných žiakov. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 7(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Fink, A. (2019). *Conducting research literature reviews: From the internet to paper*. Sage publications.
- Frynta, Z. (2017). Vzdělávání mimořádně nadaných dětí v Evropě-a v České republice? *Pedagogická orientace*, 11(1), 22-28.
- Gear, G. H. (1976). Accuracy of teacher judgment in identifying intellectually gifted children: A review of the literature. *Gifted Child Quarterly*, 20(4), 478-490.
- Greger, D., Chvál, M., Walterová, E., & Černý, K. (2009). Názory českých rodičů a veřejnosti na časné rozdělování žáků. *Orbis scholae*, 3(3), 51-78.
- Greger, D., & Straková, J. (2018). Vnější diferenciacie ve školním vzdělávání. *Orbis Scholae*, 7(3), 7-10.
- Hajdová, (2020). Zkušenosti základních škol se vzděláváním intelektově nadaných žáků. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 6(11). Praha: Wolters Kluwer.
- Havigerová, J. M. (2011). *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada.
- Havlířková, Z. (2016). Péče o nadané děti v evropské školní praxi. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 6(12). Praha: Wolters Kluwer.
- Havlířková, Z. (2017). Jak rozvíjet nadané děti v běžné škole? *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 2(7). Praha: Wolters Kluwer.
- Hoffer, T. B. (1992). Middle school ability grouping and student achievement in science and mathematics. *Educational evaluation and policy analysis*, 14(3), 205-227.
- Hříbková, L. (2009). *Nadání a nadání*. Grada Publishing as.
- Hříbková, L. Nejedlý, P., Zhouf J. a kol. (2013). *IDENA Posuzovací škály a didaktické testy k vyhledávání nadaných žáků*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.
- Chejnová, P. (2018). Nadaný žák na počátku školní docházky v hodinách českého

- jazyka. *Didaktické studie*. 11(1). Praha: Karolinum.
- OECD. (2020. 8. 9.) *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/69096873-en.pdf?expires=1656498177&id=id&acname=guest&checksum=BA57025481B59716E609642F6CB58BBB>
- Irozhlás. (2018, 17. 5.). Většina učitelů neví, jak poznat a rozvíjet nadané žáky, tvrdí inspekce. Může to vést k frustraci. Dostupné z: https://www.irozhlás.cz/zivotni-styl/spolecnost/skolstvi-mimoradne-nadani-zaci-ucitele-vyuka-kurzy_1805170630_haf
- Jabůrek, M., Portešová Š., & Straka, O. (2020). Vyvíjíme GIS - Invenio, screeningový online systém pro vyhledávání rozumově nadaných dětí pomocí psychodiagnostických počítačových her. *Školní poradenství v praxi*. 10(3). Praha: Wolters Kluwer.
- Janyšková, M. (2019). Intelektové nadání bývá často danajským darem. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 6(10), s. 36-39. Praha: Wolters Kluwer.
- Janyšková, M. (2019). Cesta do hlubin nadané duše. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol - speciál pro školní družiny*, 10(1). Praha: Wolters Kluwer.
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). Doing your literature review: Traditional and systematic techniques.
- Kolektiv autorů. (2018). *Standard komplexní diagnostiky mimořádně (intelektově) nadání*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.
- Kolektiv autorů. (2018, 12. 6.). Standard komplexní diagnostiky mimořádného (intelektového) nadání. *Národní ústav pro vzdělávání*. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/nadani/standard-komplexni-diagnostiky-mn>
- Konečná, V., Portešová, Š., Budíková, M., & Koutková, H. (2017). Sebepojetí rozumově nadaných dětí. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 51(2), s. 105-116. Praha: Academia.
- Kramulová, D. (2020). Ve vzdělávání nadaných jsou stále nedostatky. *Speciál pro střední školy: příloha časopisu Řízení školy*. 5(2), s. 12-13. Praha: Wolters Kluwer.
- Kupcová, M; Šedá, S.; Tomek, K; Topinková, R., & Zelendová, E. (2010). Vzdělávání nadaných dětí a žáků (přehled základních dokumentů. Praha: Výzkumný ústav pedagogický.
- Litavský, M. (2018). Rozvíjíme nadání na našich školách systematicky? *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 8(2). Praha: Wolters Kluwer.
- Macek, D. (2020). Školní svět očima mimořádně nadaného žáka. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 9(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Machů, E. (2019). Nadaný žák je jako Jágr mezi hokejisty, aneb, Učitelova koncepce nadání v analýze metafor. *Studia paedagogica*, 24(3), s. 77-92. Brno: Masarykova univerzita.

- Majčík, M. (2018). Postupy používané učiteli ve vztahu k žákovské chybě při interakci s celou třídou. *Pedagogická orientace*, 28(3), 472-495. Brno: Masarykova univerzita.
- Martínková, M. (2016). Zkušenost rozumově nadaného žáka v roli oběti školní šikany. *Odborný časopis pro učitele základní školy: Komenský*. 141(1). s 9-19. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.
- Matthews, D. J., & Dai, D. Y. (2014). Gifted education: changing conceptions, emphases and practice. *International Studies in Sociology of Education*, 24(4), 335-353.
- McGee, C. D., & Hughes, C. E. (2011). Identifying and supporting young gifted learners. *YC Young Children*, 66(4), 100.
- Minaříková, R. (2020). Nadaní žáci v krčínské škole mají podporu. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 10(2). Praha: Wolters Kluwer.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2005). 2005/72 Sb. *Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*. Vyhláška č. 72/2005Sb. ve znění účinném od 1. 1. 2021. [cit. 2021-07-15].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2014). *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče 2014-2020*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2018, leden, 01). *Vyhláška č. 27/2016 Sb. Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných*. Vyhláška č. 27/2016 Sb. ve znění účinném od 1. 1. 2018. [cit. 2021-07-13].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2020, březen, 12). *Stručný přehled vybraných podpůrných opatření vhodných pro rozvoj nadání žáků základních škol a gymnázií*. [cit. 2021-07-13].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2020. 03. 12). *Podpůrná opatření pro rozvoj nadání*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/52551/>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2021). *Rámcový vzdělávací program základní vzdělávání*. Praha: MŠMT. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Statistická ročenka školství - 2020/2021 - výkonové ukazatele*. (2021). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.
- Portešová, Š. (2018). Typologie nadaných dětí. Praha: *Centrum rozvoje nadaných dětí*.
- Portešová, Š., Čihounková, J., Budikova, M. & Jančová, P. (2018). Analýza profilu výkonu v testu WISC-III u mimořádně rozumově nadaných dětí s dyslexií. *Československá psychologie*. 52(4), s. 338-350. Praha: Academia.

- Portešová, Š., Straka, O., & Jabůrek, M. (2020). Nadaní žáci v krčínské škole mají podporu. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 20(3). Praha: Wolters Kluwer.
- Portešová, Š., & Urbánek, T. (2008). Analýza profilu výkonu v testu WISC-III u mimořádně rozumově nadaných dětí s dyslexií. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 52(4), s. 338–350. Praha: Psychologický ústav. Praha: Academia.
- Portešová, Š., & Urbánek, T. (2020). Užití Mezinárodní edice Woodcockových-Johnsonových Testů kognitivních schopností v České školní diagnostice. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 54(2), s. 186–205. Praha: Academia.
- Přidavková, A., & Holdoková, J. (2018). Rozvoj schopnosti učit se v matematice u nadaných žiaků. *Učitel matematiky*. 26(4). Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci.
- Průcha, J. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál.
- Puškinová, M. (2016). Nová vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 16(10). Praha: Wolters Kluwer.
- Růžičková, M. (2018). Možnosti úprav výuky ve vzdělávání nadaných žáků. *Školní poradenství v praxi: nový odborný časopis pro poradenské pracovníky*. 18(2). Praha: Wolters Kluwer.
- Semerádová, E. (2017). Matematicky nadaní žáci očima studentů učitelství matematiky. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 6(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Semerádová, E. (2018). Typy úvah v procesu tvorby matematických úloh pro nadané žáky. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 7(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Schneiderová, P. E., Šedá, M. S., Vedralová, M. A., Vlková, M. L., & Vodička, M. J. (2010). *Vyhledáváme rozumově nadané žáky*. Praha: NÚV.
- Stehlíková, M. (2016). *Život s vysokou inteligencí: průvodce pro nadané dospělé a nadané děti*. Grada Publishing as.
- Straka, O., & Portešová, Š. (2016). Metakognitivní charakteristika intelektově mimořádně nadaných dětí. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. (63)5, s. 543–561. Praha: Psychologický ústav. Praha: Academia.
- Straková, J. (2010). Přidaná hodnota studia na víceletých gymnáziích ve světle dostupných datových zdrojů. *Sociologický časopis*, 46(2), 187–210.
- Strang, R. M. (1960). *Helping your gifted child*. New York: Dutton.
- Štefáčková, A. (2020). Jak včas rozpoznat intelektově nadané dítě. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 10(2). Praha: Wolters Kluwer.

- Tannenbaum, A. J. (1983). *Gifted children: Psychological and educational perspectives*. Macmillan Publishing Company.
- Tým projektu APIV B. (2020). Nadané a mimořádně nadané děti – opomíjená skupina se speciálními vzdělávacími potřebami. *Učitelské noviny*. 123(6), 20-22. Praha: Gnosis spol. s.r.o.
- Urban, M. (2018). MŠMT zvýšilo finanční podporu učitelům, kteří se věnují nadaným žákům. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. 8(2). Praha: Wolters Kluwer.
- VanTassel-Baska, J., & Brown, E. F. (2007). Toward best practice: An analysis of the efficacy of curriculum models in gifted education. *Gifted child quarterly*, 51(4), 342-358.
- Webb, J. T., Amend, E. R., & Webb, N. E. (2005). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults: ADHD, bipolar, OCD, Asperger's, depression, and other disorders*. Great Potential Press, Inc.
- Winnerová, E. (2018). The Origins and Ends of Giftedness. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 7(1). Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Witty, P. A. (1976). Charakteristiky nadaných a tvořivých žáků a jejich potřeba čtenářských zážitků. In Portešová Š. (2017). *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných*. 6(1), 2-15. Praha: Národní institut pro další vzdělávání.
- Wood, S. (2010). Best practices in counseling the gifted in schools: What's really happening? *Gifted Child Quarterly*, 54(1), 42-58.
- Zákon, č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (2004). *Sbírka zákonů České republiky*, 4826-4904.

PhDr. Monika Kadrnožková, Ph.D.

Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky
Univerzita Karlova
monika.kadrnozokova@pedf.cuni.cz

Mgr. Kristýna Janyšková, Ph.D.

Pedagogická fakulta, Katedra psychologie
Univerzita Karlova
kristyna.janyuskova@pedf.cuni.cz